

Teanga ó Bhéal agus Cumarsáid: Mórchéimeanna

*a luath	Tá a fhios ag an bpáiste go bhfuil spreagthaigh chéadfacha ann agus/nó freagraíonn sé/sí dóibh. Baineann sé/sí úsáid as modhanna briathartha nó neamhbhriathartha chun cumarsáid a dhéanamh agus chun rudaí a iarraidh. Tugann sé/sí aird ar rudaí tagartha agus freagraíonn dóibh. Cuireann sé/sí in iúl céard is fearr leis/léi. Freagraíonn sé/sí do leideanna a bhfuil taithí aige/aici orthu agus bíonn ag súil leo.
a	Úsáideann an páiste gothaí le haghaidh aird a tharraingt ar rud agus roinneann aird air le duine eile. Malartaíonn sé aoibh gháire, déanann sé fuaim ghutha agus, i gcásanna áirithe, úsáideann sé focail aonair chun freagairt. Braitheann an páiste ar an duine eile chun brí a gcuid cainte a léirmhíniú agus a roinnt.
b	Tuigeann an páiste focail choitianta agus frásaí bunúsacha a úsáidtear chun cur síos a dhéanamh air/uirthi féin agus ar a thimpeallacht. Úsáideann sé gothaí amanna le focail aonair, frásaí agus/nó abairtí bunúsacha chun tús a chur le comhrá, chun iarratais a dhéanamh, chun labhairt faoi dhaoine aitheanta agus faoi ghnáthrudáí, agus chun iad féin a chur in iúl agus idirghníomhú le daoine eile. Bíonn ról lárnach fós ag an 'duine eile' i dtaca le brí a léirmhíniú agus a roinnt.
c	Tagraíonn an páiste do ghnáthrudáí agus imeachtaí coitianta, agus taithí i bpáirt. Úsáideann sé teanga ón mbaile agus óna dtimpeallacht chun cumarsáid a dhéanamh ar chúiseanna éagsúla. Úsáideann an páiste ciúnna neamhbhriathartha chun cabhrú le teanga labhartha a thuiscint agus nuair a bhíonn siad ag comhroinnt brí le daoine eile. Úsáideann an páiste gnásanna sóisialta simplí agus iad i mbun idirghníomhaíochta. Freagraíonn sé agus léirtheiscint áirithe á tabhairt aige ar riachtanais a bpáirtí cumarsáide. Tosaíonn an páiste ag dul i dtreo tuiscint ar chomhrá mar mhalartú eolais agus faisnéise le duine eile. Leanann sé treoracha aon chéime go réidh.
d	Úsáideann an páiste teanga chun a chuid smaointe, mothúchán agus tuairimí a chur in iúl, agus chun ceisteanna a chur. Bíonn comhráite aige faoi rudaí a bhfuil suim aige iontu, taithí phearsanta, topaicí a bhfuil cleachtadh aige orthu agus, de réir a chéile, faoi rudaí nach bhfuil mórán cur amach aige orthu. Déanann an páiste comhrá le daoine eile, ag cur ceisteanna agus ag malartú faisnéise. Tosaíonn sé ar a mhachnamh a dhéanamh ar an méid a tharlaíonn, agus ar fhadhbanna a mhíniú agus réitigh a mheas le haghaidh topaicí atá feiliúnach dá aois. Tosaíonn sé ag tuiscint go mbíonn tionchar ag an lucht éisteachta ar an gcaoi a mbímid ag déanamh cumarsáide. Is féidir leis idir treoir amháin agus trí threoir a leanúint.

*tá 'a' luath dírithe ar pháistí atá faoi mhíchumas foghlama ginearálta diagnóisithe. D'fhéadfaidís a bheith ar mhórchéimeanna níos airde (e.g: a-d), ag brath ar an réimse agus ar a gcuid buanna agus riachtanas.

** tagraíonn 'téacs' do gach táirge úsáid teanga ó bhéal, gothaí, téacs scríofa, téacs amhairc agus téacs digiteach.

Gné	Toradh Foghlama: Uimhir agus lipéad	*a luath Gníomh an pháiste...	a Gníomh an pháiste...	b Gníomh an pháiste...	c Gníomh an pháiste...	d Gníomh an pháiste...
Cumarsáid	1. Rannpháirtíocht, éisteacht agus aird	<p>Léiríonn an páiste feasacht ar spreagthaigh chéadfacha sa timpeallacht foghlama.</p> <p>Tugann an páiste aird go seasta ar spreagthaigh/daoine/gníomhaíochtaí sa gharthimpeallacht.</p> <p>Glacann an páiste páirt i ngníomhaíocht a dteastaíonn comhaird le duine amháin nó níos mó lena haghaidh.</p>	<p>Tugann an páiste aird ar spreagthaí, coinníonn amharc na súl orthu agus leanann amharc súl duine fhásta chun aird a thabhairt ar rud le chéile.</p> <p>Déanann an páiste aithris ar ghníomhartha agus ar fhuaimneanna.</p>	<p>Tugann an páiste aird ar feadh tréimhsí níos faide ar spreagthaí suimiúla nó coitianta lena n-áirítear: gníomhartha, gothaí, tuin ghutha, comhráite agus scéalta a léitear os ard, agus glacann páirt i rainn, amhráin agus cluichí.</p>	<p>Glacann an páiste páirt i gcomhrá trí úsáid a bhaint as teagmháil súl chuí agus aird acu ar chomharthaíocht colainne, gothaí agus tuin ghutha.</p> <p>Úsáideann an páiste na ciúnna sin in éineacht le comhthéacs chun focail/frásaí nua a thuiscint.</p>	<p>Éistean an páiste le heolas faoi eispéireas nua, lena n-áirítear ficsean agus neamhfhicsean a éiríonn níos casta de réir a chéile.</p> <p>Éistean an páiste le teangacha eile agus tá tuiscint aige/aici dóibh.</p>
	<p>⁹ <i>Tréithe Breise – Gaeilge</i></p>				<p>Aithníonn an páiste go bhfuil canúintí éagsúla Gaeilge sa tír.</p>	<p>Éistean an páiste le cainteoirí dúchais ó áiteanna eile sa tír, aithníonn a gcanúint agus úsáideann an</p>

						comhthéacs chun focail nua a thomhas.
2. agus 3. Gnásanna sóisialta agus feasacht ar dhaoine eile	<p>Léiríonn an páiste feasacht ar thuin, comharthaíocht choirp, gothaí, luas, guthaíochtaí agus airde, agus/nó úsáideann iad, chun dul i bhfeidhm ar an gcumarsáid.</p> <p>Taispeánann an páiste sealáíocht bhriathartha/neamhbhriathartha le comhpháirtí cumarsáideach.</p> <p>Cuireann an páiste tús le cumarsáid bhriathartha/neamhbhriathartha le duine fásta/piaraí a bhfuil aithne aige/aici orthu.</p> <p>Glacann an páiste páirt i malartú suntasach briathartha/neamhbhriathartha le comhpháirtí cumarsáideach, agus baineann taitneamh as.</p>	<p>Freagraíonn an páiste d'aird ó dhuine fásta, lorgaíonn an aird sin agus aithníonn a ainm féin, freagraíonn dó agus tá sé/sí in ann é a rá.</p> <p>Freagraíonn an páiste do spreagthaí trí úsáid a bhaint as guth, fuaimeanna agus gothaí agus malartaíonn aoibh an gháire agus úsáideann gothaí gnúise, fuaimeanna, gothaí, comharthaí nó caint chun cumarsáid a dhéanamh.</p>	<p>Glacann an páiste páirt i gcluichí aithrise agus sealáíochta, rainn agus amhráin.</p> <p>Labhraíonn an páiste go hinchloiste agus go céillí ag airde chuí, idirghníomhaíonn thar líon beag sealanna le daoine aonair agus tosaíonn ag déanamh cumarsáide go héasca le daoine eile sa seomra ranga.</p> <p>Cuireann an páiste tús le cumarsáid le duine fásta a bhfuil aithne aige air.</p>	<p>Comhroinneann an páiste scéilíní pearsanta agus freagraíonn do chomhrá ar ábhar nach bhfuil taithí phearsanta aige air.</p> <p>Beannaíonn an páiste agus freagraíonn mar is cuí do bheannachtaí agus do thopaicí plé agus léiríonn roinnt tuisceana do riachtanais an éisteora.</p> <p>Tosaíonn an páiste comhrá le piaraí agus glacann sealanna ag comhrá le piaraí, le grúpaí beaga agus le daoine fásta a bhfuil aithne acu orthu.</p>	<p>Cuireann an páiste tús le comhrá ar ábhar nach bhfuil taithí phearsanta aige air.</p> <p>Freagraíonn an páiste ceisteanna ach fágann ar lár roinnt eolais agus tosaíonn ag déanamh iarratais indéacha.</p> <p>Athraíonn an páiste stíl labhartha chun dul in oiriúint don lucht éisteachta.</p> <p>Glacann an páiste páirt i bplé i ngrúpaí beaga ar thopaic aitheanta. Léiríonn feasacht ar rialacha éisteora-cainteora agus bíonn ar a chumas na rialacha sin a liostú.</p>	

Tuisicint	4. Struchtúr abairte agus gramadach		Úsáideann an páiste ráite aonfhoclacha agus nascann le guthaíochtaí iad.	Úsáideann an páiste ráite ilfhoclacha agus frásaí coitianta gearra agus úsáideann abairtí bunúsacha agus é/í ag déanamh aithrise ar dhuine nó ag rá rudaí in éineacht le duine.	Úsáideann an páiste abairtí iomlána bunúsacha agus labhraíonn go hinchloiste agus le friotal soiléir mar a oireann dá chéim forbraíochta. Úsáideann an páiste nasc-fhocail le habairtí gearra a cheangal. Críochnaíonn an páiste rainn choitianta agus déanann athrá ar rainn ghearra.	Úsáideann an páiste abairtí níos faide leis an ord ceart focal den chuid is mó, agus úsáideann bun-nascaigh, iolraí agus forainmneacha simplí. Bíonn an séimhiú agus an t-urú le sonrú sa chaint.
	<i>9 Tréithe Breise - Gaeilge</i> <i>Cainteoirí dúchais</i>				Úsáideann an páiste an aidiacht shealbhach. Úsáideann an páiste an tuiséal tabharthach, forainmneacha réamhfhoclacha,	Úsáideann an páiste an tuiséal tabharthach, forainmneacha réamhfhoclacha, an chopail agus claoninsint níos minice.

					<p>an chopail, agus claoninsint le frásaí aitheanta.</p> <p>Úsáideann an páiste an inscne chuí le hainmfhocail agus aidiachtaí i bhfrásaí aitheanta.</p> <p>Úsáideann an páiste an aimsir chaite, an aimsir láithreach agus an aimsir fháistineach in abairtí coitianta.</p> <p>Úsáideann an páiste an tuiséal ginideach i bhfrásaí áirithe.</p>	<p>Úsáideann an páiste an inscne chuí le hainmfhocail agus aidiachtaí níos minice.</p> <p>Tosaíonn an páiste ag labhairt go hipitéiseach níos minice de réir a chéile ag úsáid clásal le 'dá' (modh coinníollach) i bhfrásaí áirithe.</p>
	<p><i>º Tréithe Breise - Gaeilge</i></p> <p><i>Páistí nach cainteoirí dúchais iad</i></p>				<p>Tosaíonn an páiste ar an aidiacht shealbhach a úsáid.</p> <p>Tosaíonn an páiste ar an tuiséal tabharthach, forainmneacha réamhfhoclacha,</p>	<p>Úsáideann an páiste an aidiacht shealbhach.</p> <p>Úsáideann an páiste an tuiséal tabharthach, forainmneacha réamhfhoclacha agus an chopail le</p>

					agus an chopail a úsáid le frásaí aitheanta. Tosaíonn an páiste ar an inscne chuí le hainmfhocail agus aidiachtaí i bhfrasaí aitheanta.	frásaí aitheanta. Úsáideann an páiste an inscne chuí le hainmfhocail agus aidiachtaí i bhfrasaí aitheanta.
5. agus 6. Stór focal a shealbhú agus a úsáid	Aithníonn an páiste rudaí tagartha pearsanta agus/nó caighdeánaithe. Tugann an páiste aird ar stór focal méadaithe i dtéacsanna* agus freagraíonn dó.	Aithníonn an páiste daoine agus rudaí agus úsáideann gothaí cuí chun tagairt do rud, ag nascadh gníomhartha le rudaí.	Úsáideann an páiste focail aonair agus frásaí coitianta agus tuigeann forainmneacha agus réamhfocail choitianta. Tosaíonn an páiste ag cur síos ar thréithe gnáthrudaí agus, le cabhair, úsáideann focail agus frásaí ó scéal agus é á athinsint.	Úsáideann an páiste réimse níos leithne focal aonair agus abairtí gearra simplí. Iarrann an páiste rudaí agus iarrann go ndéanfaí rud éigin arís nó go n-athrófaí an ghníomhaíocht. Úsáideann focail cheisteacha go cuí, beannaíonn do dhaoine, fágann slán le/ag daoine agus easaontaíonn le daoine. Tuigeann an páiste stór focal agus frásaí ó scéalta éagsúla	Baineann an páiste ciall as focal nua trí ghothaí agus comhthéacs a úsáid agus baineann ciall ón gcomhthéacs as scéalta a éiríonn níos doimhne de réir a chéile. Úsáideann an páiste focail nó frásaí chun tagairt do mhothúcháin. Úsáideann an páiste focail agus frásaí a sealbhaíodh ó scéalta agus ó chuntais fhíriciúla i gcomhthéacsanna taobh amuigh díobh siúd inar	

					agus ó chuntais fhíriciúla agus úsáideann na focail agus frásaí sin go cuí i gcomhthéacs.	sealbhaíodh i dtosach iad.
	<i>9 Tréithe Breise – Gaeilge</i>				Tosaíonn an páiste ag tabhairt faoi deara go bhfuil difríochtaí idir canúintí ó thaobh foclóra agus foghraíochta. Úsáideann an páiste sainfhocail/ sainuimhreacha le haghaidh grúpaí daoine ('beirt' etc).	Úsáideann an páiste abairtí samplacha le struchtúr cuí chun feidhm teanga a chur in iúl. Aithníonn an páiste focail atá sa Chaighdeán nach bhfuil sa chanúint – i scéalta/ dánta srl.
7. Tuiscint a léiriú	Freagraíonn an páiste do leideanna briathartha agus neamhbhriathartha a bhaineann le gnáthaimh chumarsáideacha a bhfuil taithí aige/aici orthu. Tugann an páiste freagra go seasta ar cheisteanna fíriciúla a bhfuil taithí aige/aici orthu.	Aithníonn an páiste a ainm féin agus focail choitianta eile agus freagraíonn dóibh.	Leanann an páiste treoracha aonchéime agus léiríonn tuiscint i gcomhthéacsanna éagsúla trí iarracht a dhéanamh bheith ag déanamh aithrise ar an méid a chonaic agus a chuala sé/sí.	Freagraíonn an páiste gnáthcheisteanna agus leanann treoracha a bhfuil céim amháin nó dhá chéim iontu. Léiríonn an páiste tuiscint ar an ábhar, na carachtair agus an stór focal a bhíonn i scéalta	Éistean an páiste le ficsean agus le neamhfhicsean a éiríonn níos casta de réir a chéile agus tosaíonn ag baint brí as comhthéacs. Tá an páiste in ann treoracha a bhfuil trí chéim iontu a leanúint agus freagra cuí a	

					aitheanta, agus ar chuntais fhíricúla agus próisis céim ar chéim.	thabhairt ar fhrásaí a úsáidtear go rialta i dtimpeallacht na scoile.
Fiosrú agus úsáid	8. agus 9. Iarratais agus ceisteanna	<p>Cuireann an páiste in iúl céard iad na rudaí agus/nó gníomhaíochtaí is fearr leis/léi agus diúltaíonn do nithe nach fearr leis/léi.</p> <p>Maidir le rudaí nó imeachtaí, iarrann an páiste athdhéanamh agus/nó níos mó agus/nó athrú.</p> <p>Déanann an páiste iarratas agus/nó cuireann riachtanas in iúl, go briathartha nó go neamhbhriathartha.</p>	<p>Úsáideann an páiste urlabhra, fuaimneanna agus/nó gothaí chun tosaíochtaí a léiriú, roghanna a dhéanamh agus iarratais a dhéanamh.</p> <p>Taispeánann an páiste go soiléir na rudaí atá uaidh agus diúltaíonn do na rudaí nach bhfuil uaidh.</p> <p>Freagraíonn an páiste gnáthcheist go briathartha agus/nó go neamhbhriathartha.</p>	<p>Déanann an páiste roghanna agus iarratais shimplí agus cuireann ceisteanna simplí.</p> <p>Iarrann an páiste rudaí agus imeachtaí go briathartha agus déanann soiléir roghanna dá chuid féin, ag iarraidh go ndéanfaí rud arís, go n-athrófaí rudaí nó go n-athrófaí imeachtaí.</p>	<p>Le tacaíocht, téann an páiste i gcomhairle le duine fásta anaithnid chun eolas a thabhairt nó a lorg nó chun eachtra a thabhairt chun cuimhne.</p> <p>Cuireann agus freagraíonn an páiste gnáthcheisteanna.</p>	<p>Cuireann an páiste ceisteanna chun smaointe nó gníomhartha daoine eile a shoiléiriú, agus chun eolas nua agus cabhair a fháil.</p> <p>Úsáideann an páiste abairtí iomlána chun riachtanais phearsanta a chur in iúl agus cuireann agus freagraíonn ceisteanna tuairimeacha agus baineann tátail astu dá bharr.</p>
	<i>9 Tréithe Breise – Gaeilge</i>					Úsáideann an páiste an fhoirm cheart den bhriathar sa fhreagra Gaeilge.

10. Catagóiriú		Díríonn an páiste aird ar bhréagáin agus ar ghnáthrudaí aitheanta.	Tugann an páiste ainm ar bhréagáin agus ar ghnáthrudaí aitheanta.	Rangaíonn an páiste rudaí aitheanta sa timpeallacht.	Déanann an páiste catagóiriú ar réimse rudaí.	
11. Athinsint agus mionléiriú	Glacann an páiste páirt agus scéal, gníomhaíocht nó imeacht a bhfuil taithí aige/aici air, nó atá pearsanta, á roinnt go briathartha/neamhbhriathartha.	Le cabhair, úsáideann an páiste guth, fuaim gothaí agus frapaí chun dul i bpáirt leis an duine fásta ag canadh amhrán, ag aithris rann, ag athinsint scéalta, ag tabhairt cuntas, ag cur tús le comhráite agus ag cur rudaí agus nuachta i láthair.	Le cabhair, roinneann an páiste scéal, gníomhaíocht nó imeacht pearsanta aithnidiúil, ag úsáid focail aonair nó a lán focal.	Malartaíonn an páiste eolas ar eispéireas i bpáirt. Le cabhair, aithníonn an páiste príomhcharachtair agus cuireann na príomhphointí i scéal in ord. Cuireann an páiste scéal le chéile bunaithe ar thaithí agus, le tacaíocht, insíonn ó bhéal do ghrúpa é. Tugann an páiste cuntas óna thaithí féin agus cuireann suas le trí phríomheachtra in ord.	Athinsíonn an páiste príomhphointí eachtra aonair nó comhrá do lucht éisteachta a bpiaraí ag úsáid struchtúr soiléir. Cumann an páiste scéal gearr ina sainíonn sé/sí príomhcharachtair agus príomhimeachtaí agus insíonn sé/sí príomhphointí a chuid nuachta féin. Athinsíonn an páiste scéal aitheanta ag cur príomhimeachtaí in ord. Míníonn an páiste cuntas fíriciúil óna	

						thaití féin do ghrúpa, cuireann topaic i láthair, leagann amach próisis agus cuireann síos orthu.
12. Teanga a úsáid go spráúil agus go cruthaitheach		Éisteann an páiste le rainn agus le hamhráin aitheanta agus tugann aird orthu.	Éisteann an páiste le rainn, le hamhráin agus le cluichí teanga agus glacann páirt iontu.	Freagraíonn an páiste d'fhillíocht, rainn agus amhráin trí ghothaí, gníomh agus frapaí. Déanann an páiste idirdhealú idir focail gan bhrí agus fíorfhocail agus baineann spraoi astu. Úsáideann an páiste teanga i súgradh bréagach chun cnámha scéil simplí samhailteacha a chruthú le piaraí agus le daoine fásta.	Úsáideann an páiste teanga go spráúil agus go cruthaitheach, ag soláthar deirí difriúla do rainn agus an rím á coimeád slán acu. Úsáideann an páiste teanga ó thaití agus ó théacsanna** i súgradh bréagach chun ócáidí samhailteacha mionsaothraithe a chruthú.	
13. Eolas, míniú agus	Déanann an páiste cumarsáid chun mothúcháin	Roghnaíonn an páiste rudaí	Insíonn an páiste a bhfuil ar siúl aige	Tugann an páiste cur síos nó míniú	Ainmníonn an páiste rudaí,	

	<p>údar a thabhairt</p>	<p>a chur in iúl go briathartha nó go neamhbhriathartha. Cuireann an páiste ábhar spéise agus tuairimí in iúl le réimse modhanna cumarsáide briathartha nó neamhbhriathartha.</p>	<p>tagartha chun tuiscint a léiriú agus chun brí a roinnt, agus cuireann leis an mbrí trí nasc a dhéanamh le rudaí tagartha.</p>	<p>agus ainmníonn agus cuireann síos ar dhaoine, ar bhréagáin agus ar ghníomhaíochtaí a bhfuil cur amach aige orthu.</p>	<p>ar rud nó ar dhuine atá le feiceáil.</p> <p>Agus é/i ag athinsint scéil atá cloiste aige cheana le tacaíocht ó dhuine fásta, úsáideann an páiste teanga nach mbaineann leis an gcomhthéacs reatha chun míniú a thabhairt, cur síos ar fhadhbanna agus bealaí chun na fadhbanna sin a réiteach a mholadh.</p>	<p>daoine, imeachtaí, coincheapa agus ábhair aitheanta, míníonn iad, cuireann síos orthu agus tugann príomhphointí nó príomhfheidhmean na.</p> <p>Úsáideann an páiste teanga a oireann don topaic chun míniú a thabhairt ar an gcaoi le súgradh a dhéanamh, tógáil, próiseas a sheoladh, cluiche a imirt nó súgradh le bréagán a oibriú.</p> <p>Tugann an páiste míniúcháin agus údair ghearra lena chuid tuairimí nó freagraí ina léirítear a indibhidiúlacht agus a ghuth.</p>
	<p>14. Cur síos, tuar agus machnamh</p>	<p>Léiríonn an páiste go bhféadfadh sé/sí a bheith ag súil leis na chéad chéimeanna eile i</p>	<p>Roghnaíonn an páiste rudaí tagartha chun gníomhaíochtaí</p>	<p>Insíonn an páiste a bhfuil ar bun aige agus ainmníonn agus cuireann síos</p>	<p>Aithníonn an páiste fadhb agus tosaíonn ag úsáid teanga chun a</p>	<p>Agus scéal aitheanta á insint acu, déanann an páiste léirmhíniú</p>

		<p>ngníomhaíocht a bhfuil taithí aige/aici uirthi nuair a chuirtear spreagthach ina láthair.</p> <p>Tuarann an páiste an deireadh a bheidh ar scéal nó imeacht a bhfuil nó nach bhfuil taithí aige/aici air agus é/í ag roghnú as deirí éagsúla a d'fhéadfadh a bheith ann.</p>	<p>atá críochnaithe a chur in iúl, cuireann in iúl céard é an chéad rud eile ba mhaith leis a dhéanamh agus cé na hábhair a bheidh ag teastáil.</p>	<p>ar dhaoine aitheanta. Tugann an páiste chun cuimhne/ cuireann sé/sí síos do dhaoine eile sa ghrúpa ar rud éigin a rinne sé/sí sa rang.</p>	<p>chuid smaointe féin a chur in iúl agus chun feasacht ar smaointe daoine eile a léiriú.</p>	<p>ar iompraíocht agus déanann tuairimíocht faoi ábhair spreagtha na gcarachtar.</p>
--	--	---	---	---	---	--

◊ Tagraíonn seánra do réimse foirmeacha scríofa agus labhartha d'fhonn athinsint, míniú, siamsaíocht a chur ar fáil, eolas a chur ar fáil, treoracha a thabhairt, insint, áiteamh agus údar a thabhairt le tuairimí.

º Ag úsáid a chanúna féin mar is cuí